№ 199 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 21 1900 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 21 № 199

ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակական խորհրդակցութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մաքս Միւլլեր. Ո՞վ է յանցաւորը. Վրաց Թատրոն. Նամակ Վաղարշապատից. Նամակ Ղազախի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մաքեդոնական գրութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մարդագելը.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համակրութեան է արժանի այն որոշումը, որ կայացել է կովկասեան ցուցահանդէսի կազմակերպիչների կողմից հրաւիրելու մի շարք համակովկասեան ժողովներ ցուցահանդէսի ժամանակ: Այդ ժողովներում կը քննվեն մեր երկրի գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ հետաքրքիր խնդիրները, հաշւի կառնվեն այն կատարելագործութիւնները, որոնք կը մտցվեն մեր երկրագործութեան մէջ, և կը մշակվեն միջոցներ ապագայ արդիւնաբար գործունէութեան համար: Ինչպէս յայտնի է, ցուցահանդէսի ժամանակ տեղի կունենան և կովկասեան բժշկական ժողովի նիստերը, որոնք նուիրված կը լինեն մեր երկրի բժշկական և սանիտարական կարիքների քննութեան: Հարց է յարուցված նոյնպէս հրաւիրել ցուցահանդէսի ժամանակ և հանքարդիւնաբերական ժողով, քննելու այն խնդիրները, որոնք կապված են Կովկասի հանքերի շահագործութեան հետ:

Անշուշտ ցուցահանդէսներ, ինչպէս յայտնի է, ժողովներ էլ հրաւիրելուն: Ցուցահանդէսի առեւտրական արդիւնքը պաշտօնական մի քանի հաշիւներ բաժին է կազմում անդրկովկասեան մէջ. Այժմ ժողովներ հրաւիրելու առաջարկը արդէն համարվում է ընդունված և անվիճելի:

Մնում է հոգալ նրանց աջող և նպատակայարմար կազմակերպութեան մասին:

Չէ կարելի բաւականանալ միայն մի պաշտօնական յայտարարութեամբ կամ ընդհանուր այսպիսի մի շրջաբերականով թէ հրաւիրվում են ցանկացողները մասնակցել այս կամ այն ժողովին: Դա կը լինէր միայն մի ձեւական գործակատարութիւն, որ չէ կարող տալ այնպիսի արդիւնքներ, որոնք սպասվում են այդ ժողովներից: Նոյն իսկ այն երկիրներում, որտեղ ժողովները սովորական երեւոյթ են և որտեղ ճանաչված է նրանց օգտակարութիւնը, հարկաւոր է լինում կենտրոնական մասնաժողովի կողմից աւելի ներգործական վերաբերմունք դէպի գործը: Իսկ մեզանում պէտք է ամենալուրջ կերպով զբաղվել ժողովների կազմակերպութեան հարցով, չը բաւականանալ ընդհանուր կոչերով, այլ բանակցութեան մէջ մտնել տեղական գործողների և մասնագէտների հետ և հրաւիրել նրանց մասնակցելու, պայմանաւորվելով, թէ ովքեր ինչ թեմա յանձն կառնեն մշակել և ներկայացնել ժողովներին: Պէտք է նաև օգտվել նախօրօք այն հետազօտութիւններից և ուսումնասիրութիւններից, որոնք մինչև այժմ կատարված են մեր երկրում, և այդ հիման վրա հանդէս բերել մի շարք նոր հարցեր, որպէս զի նրանք, աւելի մանրամասն և հանգամանօրէն քննութեան ենթարկվելով, կարող լինեն պարզել մի շարք գործնական խնդիրներ:

Այդպիսով, ժողովներից ցանկալի արդիւնք ստանալու համար անհրաժեշտ է ժողովների նպատակայարմար կազմակերպութեան վրա լուրջ հոգատարութիւն ունենալ և նախօրօք պատրաստութիւններ տեսնել:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՔՍ ՄԻՒԼԼԵՐ

Մի քանի օր առաջ հեռագիրը հաղորդեց Մաքս Միւլլէրի մահվան մասին: Նրա մահով լեզուագիտութիւնը կորցրեց իր ամենանշանաւոր մշակներից եւ հիմնադիրներից մէկին:

Մաքս Միւլլէր ծնվել է լեզուագիտութեան հայրենիքում, Գերմանիայում, 1823 թւին եւ համալսարանական ուսումն աւարտել է Գերմանիայում: 1845-ին նա գնաց Պարիզ՝ աշակերտելու նշանաւոր սանսկրիտագէտ Բիւրնուֆին եւ 1848-ին տեղափոխվեց Անգլիա, որտեղ եւ սկիզբ դրեց իր գրական-լեզուագիտական անխոնջ եւ արդիւնաւոր գործունէութեան: Նա նուիրել է շատ ուսումնասիրութիւններ համեմատական լեզուագիտութեան եւ լեզուների դասակարգութեան. բայց աւելի նշանաւոր է իբրեւ սանսկրիտագէտ: Գլխաւորապէս նա նուիրել է իրան սանսկրիտի ամենահին գրականութեան ու լեզուի ուսումնասիրութեան, հրատարակել է (12 հատորում) հնդիկների սրբազան գիրքը, Րիգվէդան, որ մի ժողովածու է հնդկական վաղեմի կրօնական շարականների (թւով 1028), շարադրված, ինչպէս կարծում են, Քրիստոսից մօտ 2000 տարի առաջ: Նա խմբագրում էր «Արեւելքի սրբազան գրքերի» ընդարձակ թարգմանական հրատարակութիւնը, որից լոյս են տեսել աւելի քան 50 հատոր, որոնցից մի քանիսը հէնց իր թարգմանութիւնն են:

Իբրեւ լեզուաբան—փիլիսոփայ՝ Մաքս Միւլլէրը մեծ ծառայութիւն է մատուցել լեզուագիտութեան: Լեզուն, նրա համոզմունքով, մարդկային միտքն է՝ ձայնի փոխարկված. «չը կայ միտք առանց լեզուի, չը կայ լեզու առանց մտքի»—սա նրա դաւանութիւնն է: Ուրեմն մարդկային միտքը եւ նրա բոլոր ստեղծագործութիւնները ճանաչելու համար պէտք է նախ եւ առաջ ուսումնասիրել լեզուն, որի բառերի եւ քերականութեան մէջ դարերի ընթացքում չերտ-չերտ մնացել են մարդկային հոգեբանութեան, հայեացքների եւ հմտութիւնների յիշատակարանները: Լեզուն, Մաքս Միւլլէրի կարծիքով, միակ ճանապարհն է, որով կարելի է հասնել մարդկային կրօնների եւ դիցաբանութեան նախադուռը, հետազօտել նրանց ծագումն ու զարգացումը: Եւ այս խնդրին նա նուիրել է մի շարք առաջնակարգ հետազօտութիւններ:

Աւելի քան յիսուն տարի խորասուզված լինելով հնդկական հին գրականութեան մէջ, հրատարակելով եւ լուսաբանելով բազմաթիւ ամենահին ձեռագիրներ այդ գրականութիւնից՝ Մաքս Միւլլէրը ջերմ սէր զգաց դէպի այդ հարուստ, բարձր-բանաստեղծական եւ փիլիսոփայական գրականութիւնն եւ դէպի այն ժողովուրդը, որ ստեղծել է նրան: Իր ոգեւորված գրուածքներում նա ծանօթացնում է եւրոպացիներին հնդիկ գրականութեան հետ, որից եւրոպացին շատ բան ունի սովորելու. Հնդկաստանը մի աշխարհ է՝ որտեղ եւրոպացին ոտք պէտք է դնէ ոչ իբրեւ քաղաքակրթութեան կարապետ (կուլտուրտրէգէր), այլ իբրեւ ուսանող՝ այդ պատմական երկրի քաղաքակրթութիւնը սովորելու եւ նրանից օգտվելու: Եւ այս բարձր յարգանքը, որ Մաքս Միւլլէր զգում էր դէպի Հնդկաստանն եւ նրա հին գրականութիւնը, բոլորովին անկեղծ էր, քանի որ բղխում էր նրա խոր ուսումնասիրութիւնից: Հնդկաստանի ժողովուրդն էլ,—խօսքն ի հարկէ վերաբերում է կրթված եւ գիտնական դասակարգին,—իր կողմից գրեթէ պաշտում էր Մաքս Միւլլէրին, որ գործով ու խօսքով տարածում էր Եւրոպայում սիրոյ եւ յարգանքի զգացմունք ու հետաքրքրութիւն դէպի պատմական անցեալով հարուստ Հնդկաստանը:

Ստ. Մ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՐԴԱԳԵԼԸ

(Պատմվածք)

Մութն ընկաւ. կտուրներից մի քանիսն այս գիւղի ամեն տնից կանչում էին, մանուկներ լուռ էին ու լռված: Գիւղը լուռ էր տարածվում էր փողոցներում, ժողովի մեծամասնութեան հաւաքված երեխաները երեխայ էին լսում նրա պատմածը խօսքերը «Երեխաների կոտորածը», հասա: Երբ մայրը պառաւ ծերունի հետ մնացել իրեն ու Ծովիկին, մենք երկուսով էլ ճզմվում Թէ ում էր, Թէ այդ պարանն մեզ կապած են, որ հէնց պլլօքէս կապած «մարդագելը» յանձնեն.

Մայրս կապեց մի ոտքը, իսկ Ծովիկինն համոզեց, որ երեխայ կը մտնի մեզ դոքարակներ, ներքը, պահեց պահել... Նա ձայնով յետ յետ էր փախչում պարանից և այսպէս էր լացը, ինչպէս էր աղօթում, որ իր սարքը կը կապեն, իրան էլ յանձնեն մարդագելին: Տնից չէր կարող ամեն պահին դուրս ելնել Թողնել Նրան առանց քանի մը բարեկամ..

Ես զարմանում չէի կարողանում. Ինչպէս քնեցի. Մի անգամ, երբ զգում էի պարանը, դուրս բռնում էր ինձ, մեծս կողմից էլ կապի վրա խօսվում կանչելը անհետ սարսափելի բաներ պատմեն «մարդագելի» մասին:

—Հէնց ասում են «մարդագել», մարդագելը, ասում էր Ծովիկ Ծաման կին նախշունը, մեր Ինչպէս էր «մարդագելը», մարդն էլ գել կընի:

—Հօրը գելեր, հօրը գելեր, պատասխանեց Եղսան բաջին, Մանօի պառաւ մայրը. էդ հասակն որ էդ էլ չեն հասկանում, էլ ինչ ինչ կը հասկանան աշխարհքից: Քա, Աստծու հրաման է. որ ուզի մարդուն գել կը լինի, արջ էլ կը լինի:

—Ախր էդ ինչպէս է լինում, Եղսան բաջի, ձայն տուին այս ու այն կողմից կանայք:

—Ի՞նչպէս է լինում, ասաց Եղսան բաջին իր պառաւ գլուխն օրօրելով. ինչպէս է լինում, Աստծու հրամանով երկնքից ֆոֆռալէն «խըռխ» *) է ցած գալիս, իսկ եւ իսկ խըռխ, եւ ընկնում է մի մեղաւոր, չանարժան կնկայ գլխին (մեղայ քեզ, Աստուած). դէ որ ընկաւ խըռխը, էն կնիկը գել է ու գել էլի՜:

—Էդ ինչի՞ հէնց կնկայ վրա է ընկնում:

—Եւան կնիկ էր, խօ մարդ չէր. «մեղքը» ումից ծնաւ:

—Լաւ, խըռխը իջաւ, չի՞ լինի, որ էն կնիկը դէն գցի էդ անտէր խըռխը՝ չը հագնի, որ մարդագել չը դառնայ:

—Ի՞նչ ես անգէտ անգէտ խօսում. Աստծու հրաման է, ո՞նց չը հագնի. որ խըռխն ընկաւ, նա ուզի չուզի գել է:

—Եղսան բաջի, ողորմի քո հօրը, ասա, յետոյ ինչ է պատահում:

—Յետոյ ինչ... յետոյ էն, որ հէնց մութն ընկնում է, էն կնիկը դուրս է գալիս տնից, ընկնում է սար ու ձոր եւ երեխաներ է գտնում ուտում: Հէնց որ լոյսը մօտենում է, իսկոյն վազում է մի ծածուկ տեղ, խըռխը հանում է, ծալում, պահում եւ անմեղ անմեղ տուն գալիս. գիշերն էլի գնում է: Աստծու հրամանով նա էնքան ժամանակ մարդագել կը մնայ, մինչեւ որ մի անգամ, երբ խըռխը հանելու կը լինի, մարդ վրա հասնի, սիրտ անի, խըռխը խլի եւ կրակը գցի:

—Ուղիղ է ասում Եղսան բաջին, մէջ ընկաւ Թօփալ Մարթան. մէրս, հազա՜ր ողորմի իրան, կասէր, թէ մի կեսուր մի հարս է ունենում, էդ հարսը գիշերը միշտ խափանվում է, ցերեկը հաց չի ուտում, համ էլ գեղի երեխաներին էլի էսպէս մարդագելը տանում է: Էդ կեսուրը միտք է անում, միտք անում, մատը կծում է եւ ասում թէ՝ կայ չը կայ մարդագելը իմ հարսն է: Մի գիշեր էլ էդ հարսն էլի գնացած է լինում, կեսուրը վեր է կենում, թոնիրը թէժ վառում. լուսադէմին տեսնում է, որ հարսն եկաւ թեւի տակ մի սեւ բան. կեսուրը կամացուկ մօտենում է, հարսին ետեւից հրում է, գցում է թոնիրը, հարսն էնպէս է ճչում, էնպէս է ճչում, որ արար-աշխարհ թնդում է. յետոյ թոնրի մէջ խըռխը վառվում է, հարսը սաղ, սալամաթ դուրս է գալիս. Աստծու հրամանով է էսպէս ընում. գեղն ազատվում է:

—Տեսնես ո՞վ է էս «մարդագելը».

—Եանի մի բան ականջովս ընկել է, ամա ինչ ասեմ, Աստծու բանն է, ասաց Եղսան բաջին շատ խորհրդաւոր եղանակով:

—Ի՞նչ, ինչ, ձայն տուին մի քանի կանայք:

—Ասում են, որ «մարդագելը» մեր գեղից, հէնց մեր հարեւաններից է:

—Յիսուս Քրիստոս, Յիսուս Քրիստոս.

—Ո՞վ է, Եղսան բաջի, ողորմի քո հօրն, ասա, հարցրին նոյն կանայք, գլուխները մօտեցնելով Եղսան բաջուն:

Եղսան բաջին գլուխը կախեց, ձայնն աւելի ցածրացրեց եւ կամացուկ ասաց.

—Ասում են, որ «մարդագելը» Ծուռ-Փարին է:

—Վա՜յ նրա ծամը կտրեմ, վայ իր սիրտը սեւնայ, ճչացին լողները միաբերան:

Ես էլ գողացի անկողնիս մէջ,—Ծուռ-Փարին մեր հարեւանն էր:

—Սուս, սուս, հրամայեց Եղսան բաջին, սուս կացէք, Աստծու բաներն ո՞վ կարող է հասկանալ. դէ ինքն ինչ անի, ինքը կուզէր գել դառնալ. դէ որ խըռխը երկնքից ընկել է, ո՞ր ջուրն ընկնէր. բալքի մեզ վրա էր ընկնում, փառք տուէք Աստծուն, սուս կացէք: Գեղի չորս կողմը պահապաններ են դրել. հայհո՛ւ, պահապանով բան կը դառնայ. «մարդագելը» սաղի պէս խափանվում է, մնաց թէ մէկն ու մէկն էն անտէր խըռխը ձեռք գցի, թէ չէ հնար չը կայ:

Այնուհետեւ դեռ երկար խօսում էին «մարդագելի» մասին, դեռ երկար Եղսան բաջին փսփսալով ահաւոր բաներ էր պատմում. աչքերս կամաց կամաց փակվեցին, յետոյ մի քանի անգամ վերթռայ, նրանք խօսում էին, յետոյ կրկին քնեցի, էլի վեր թռայ. միշտ թւում էր, թէ մէկը ոտքիցս քաշում է. պարանն էր. ի վերջոյ նորից քնեցի:

Որքան էի քնել, չը գիտեմ, գիշերվայ մի ժամանակը նորից զարթեցի. այս անգամ սարսափով զգացի, որ մէկն իսկապէս քաշում է ոտիցս. Ծովիկն էր, որ ճչալով փախչում էր տեղից, ինձ էլ հետը քաշ տալով. մենք խառնվեցինք իրար, կանչվատում էինք, էլ բան հասկանալ չէր լինում: Գիւղում նախորդ գիշերվայ իրարանցումն ու աղմուկն էր տիրում, կտուրների վրա նոյն լացն ու կոծը, փողոցներում նոյն հարայհրոցը. այս անգամ ամենքը վազում էին դէպի գիւղի միւս ծայրը. այնտեղից էր լսվում «տարաւ, տարա՜ւ»:

Աղմուկը շարունակվեց մինչեւ լուսաբաց. օգնութեան գնացողները վերադարձան. Նրանց պատմութիւնը զարհուրելի էր: Նախրչի Մկօն, իր գլուխը գովելու համար, օրօրոցը կապել էր իր մէջքին, անկողին մտել, ասելով, թէ ինքը մենակ կը մնայ իրանց կտրանը եւ մարդագելը բան չի անի, թէ ինքը շատ չուտ է զարթնում, թէ մի մարդ ու մի կին իրանց մի հատիկ երեխան կարող են պահել առանց ուրիշների դռներն ընկնելու: Բայց գազանն եկել էր, երեխան հանել էր օրօրոցից՝ առանց Մկօին զարթեցնելու. կինն էլ, քաղհանից վերադարձած, մարդուց աւելի խորն էր քնել եւ, շատ ուշ միայն զարթնելով, օրօրոցը դատարկ էր գտել: Նրանց «հաւարի» վրա օգնութեան գնացողները՝ հասել էին այն ժամանակ, երբ Մկօն գլուխը կւբրած կտրից ցած է իջնում, որ վազի գազանի յետեւից, իսկ կինը դատարկ օրօրոցը շալակած՝ խելագարի պէս վազվզում է կտրի վրա այս ու այն կողմ, մազերն է փետում եւ երկինք գետնից իր մի հատիկ երեխան է խնդրում:

Իզուր էր անցել պահապանների եւ միացած գիւղացիների այս ու այն այգում փնտրելը, իզուր նրանք տակն ու վրա էին արել նոյն

*) Խըռխ=խորխ, օձի շապիկ.

ՈՎ Է ՑԱՆՑԱՒՈՐԸ

(Նամակ Խմբագրութեան)

Ձեզ ուղարկած հաշւից արդէն առիթ ունեցաք տեսնելու, որ Քամոյեան եկեղեցու նախկին երէցփոխ պ. Ջալալեան իր $4\frac{1}{2}$ տարվայ գործունէութեան ընթացքում եկեղեցուն մնում է պարտ 8,504 ր. 23 կ.։ Հարց. ինչու Քամոյեան եկեղեցին մասնաւորապէս եւ մեր համարեա բոլոր եկեղեցիները ընդհանրապէս միշտ դժբաղդութիւն են ունենում իրանց եկամուտների մի մասը կորցնելու։ Երէցփոխաններն են մեղաւոր արդեօք, կոնսիստորիան, թէ ծխականները։

Քամոյեան եկեղեցու հաշիւը ուղիղ 3 ամիս քննելուց եւ պարզելուց յետոյ, մենք եկանք այն եզրակացութեան, որ այս դէպքում ուղղակի մեղքն ընկնում է կոնսիստորիայի վրա։ Կոնսիստորիան պարտաւոր է անմիջական հսկողութիւն ունենալ եկեղեցու եկամուտների եւ ծախսերի վրա։ Բաւական չէ, որ հոգեւոր իշխանութիւնը տարիների ընթացքում զլանում է իր այդ անմիջական պարտականութիւնը կատարելու, նա մի եւ նոյն ժամանակ երէցփոխանների ձեռքը տալիս է այնպիսի ժապաւինեալ մատեաններ եւ պարտաւորեցնում է վերջիններին տանել հաշիւները այնպիսի մի անդրջրհեղեղեան սիստէմով, որ ոչ թէ Քամոյեան եկեղեցու պէս համեմատաբար մեծ եկամուտներով եւ բարդ հաշիւներով մի եկեղեցու, այլ նոյն իսկ ամենաաղքատ եկեղեցու երէցփոխանն անգամ կարող է մոլորվել այդ ձեւի մատեաններով հաշիւներ պահելու մէջ եւ միշտ, երբ բարեհաճի, ի չարը գործադրել եկեղեցու եկամուտները։

Այդ մատեանների շնորհիւ է, որ ամեն անգամ, երբ մի որ եւ է գումարի պակասումն է նկատվում եւ այս կամ այն երէցփոխի զեղծումը բացվում, վերջիններս շտապում են արդարանալ նրանով, թէ իբր այդ սխալները կատարվել են անգիտակցաբար, թէ եկեղեցու ոչ մի կոպէկից չեն օգտվել եւ թէ վերջապէս իրանք հաշւապահական կանոններին անծանօթ են, թէեւ վերջը համարեա միշտ պատրաստակամութիւն են յայտնում վճարել քննութիւնից յետոյ պակաս գտնված գումարները։

Մեզ թւում է, որ այդպիսի ձեւով մատեաններում հաշիւներ պահելուց պիտի տուժեն մեր բոլոր եկեղեցիները եւ տուժում են։ Շատ թէ քիչ հաշիւ հասկացող անհատը պիտի ապշի, եթէ ասելու լինենք, որ բոլոր թէ հաշիւների շրջանառութիւնը եւ թէ դրամարկղի հաշիւը գրվում են մէկը միւսի ետեւից չարունակաբար ամբողջ տարին մի հատ մատեանի մէջ, ապա տարվայ վերջում մուտքի թւերը հանում են ելքի թւերից, եւ սա անուանվում է հաշիւ։ Այդպիսի մի աններելի եւ սխալ ձեւով հաշիւներ պահելու կողմնակից կոնսիստորիան դեռ յաւակնում է կասկածանքով վերաբերվել այնպիսի մի պարզ, կանոնաւոր եւ հետեւողականութեան վերածած հաշւապահութեան, որպիսին է Քամոյեան եկեղեցու նոր երէցփոխ պ. Վարդապետեանի նոր սկսած ձեւը։ Կոնսիստորիան հրահանգներ է ուղարկում, ցուցմունքներ է անում ըստ իր հայեցողութեան թէ այս ինչ գումարները (օրինակ բանկի ընթացիկ հաշիւը) ոչ մուտքով եւ ոչ ելքով չը գրվի մատեաններում եւ այլ այսպիսի գումարներ։ Այդպիսով միայն կոնսիստորիան իր տգիտութիւնն է ցոյց տալիս հաշւապահութեան մէջ, մի եւ նոյն ժամանակ անգիտակցաբար սխալմունքների ենթարկելով հատ ու կէնտ բարեխիղճ երէցփոխներին։

Հոգեւոր հայրեր, ձեր ցոյց տուած եւ հրահանգած սիստէմը ահա թէ ուր է հասցնում պ.պ. Ջալալեաններին, որոնք գուցէ եւ եկեղեցու գումարներից չեն ցանկացել օգտվել, բայց այդ սիստէմը միշտ գայթակղեցրել է նրանցպէսներին եւ հետեւապէս միշտ բողոքներ ու վրդովմունք յարուցել հասարակութեան մէջ։

Ի՞նչ կը կորցնէր եկեղեցին, եթէ հոգեւոր իշխանութիւնը պարտաւորեցնէր գոնէ միջակ եկամուտ ունեցող եկեղեցու երէցփոխներին հմուտ հաշւապահ ունենալ, որը, ամիսը 3—4 անգամ պարապելով մի քանի ժամ, ամեն ամիս կամ $\frac{1}{2}$ տարին մի անգամ հաշիւներ ներկայացնէր ծխականների ժողովին. եթէ կոնսիստորիան կը զլանայ ինքնաբերաբար այդ ամենաապահով միջոցին դիմելու, պէտք է այդ բանը պահանջէ ծխականների ժողովը։

Ասացէք խնդրեմ, ո՞րն է լաւ—մի փոքր գումարով հաշւապահ ունենալ, թէ հազարներով փողեր անհետացնել եւ վերջն էլ ամեն մէկը մեզնից հարցական նշան դառնալով մտածէ՝ ո՞վ է յանցաւոր։ Քամոյեան եկեղեցու հաշիւները թող օրինակ լինեն միւսներին։

Մի ուրիշ անգամ մենք մեր առաջարկած ձեւի եւ ամփոփ ու կարճ սիստէմի մասին կը խօսենք։

Յակոբ Յակոբեան

ՎՐԱՑ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 19-ին, վրաց դերասանական խումբը տուեց իր առաջին ներկայացումը։ Ներկայացումների ուշանալու պատճառը թատրոնի վերանորոգութիւնն էր։ Խումբը կազմված է թէ հին եւ թէ նոր դերասաններից. ռեպերտուարը կազմված է նոր, չը խաղացված պիէսներից, որոնց մէջ եօթը ինքնուրոյն է, իսկ մնացածը թարգմանած եւ փոխադրած է ռուսերէնից։

Սեզօնը բացին թարգմանած պիէսով. խաղացին Գրիբոեդովի յայտնի «Խելքից պատուհաս» պիէսը, որի թարգմանութիւնը կատարել է ոտանաւորով, շատ աջող, սահուն լեզուով Գանդիգիլի՝ ստանալով կոմիտէտից վարձատրութիւն... հարիւր րուբլի։

«Խելքից պատուհասը» վերին աստիճանի դժուար խաղալու պիէս է. տիպերը այնքան բնորոշ են եւ գեղարուեստական, որ դժուար է նրանց աղաւաղելը։ Այդ պատճառով էլ ռուսաց լաւ խմբերին դժուար է աջողվում ներկայացնել այդ պիէսը եւ թողնել լաւ տպաւորութիւն, ուր մնաց վրաց խումբը։ Թէեւ մի քանի դերասաններ իրանց դերերը բաւաբար տարան, բայց այդ բաւական չէ, հարկաւոր է ամբողջութիւն—անսամբլ։ «Խելքից պատուհասի» մէջ կան շատ փոքր դերեր, որոնք նշանաւոր են եւ պահանջում են դերասանից լուրջ ուսումնասիրութիւն. դերը որքան աղքատ է խօսքերով, այնքան աւելի դժուար է խաղացվում. չենք խօսում ոտանաւորի կարդալու մասին, որը շատերին չէր աջողվում, եւ այդ պատճառով ընդհանուր տպաւորութիւնը թոյլ էր եւ տեղ-տեղ նոյն իսկ ծիծաղ էր պատճառում. դեկորացիաները եւ բեմական սարքը նոյնպէս անգոյն էին, այնպէս որ այդ գիշերվայ ներկայացումը «Խելքից պատուհասի» դժգոյն պատկերն էր։ Մեր կարծիքով, լաւ է խուսափել այդ տեսակ պիէսներից, եթէ ոչ՝ կարելի է իսկապէս «պատուհասի» հանդիպել։ Թատրոնում ժողովուրդ քիչ կար։

Thaleia

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Հոկտեմբերի 14-ին

Ի նկատի ունենալով, որ Երեւանի եւ նրա նահանգի մի քանի տեղերի այգիները վնասվել էին գարնան կարկուտներից, շատերը սպասում էին, որ այս տարի խաղողը բաւական թանգ գնով կը վաճառվի։ Դեռ եւս սեպտեմբերին, երբ սկսվեց այգեքաղը, խաղողի մասին լուրեր էին պտտում, թէ խալվարը (30 պուդ) կարող է բարձրանալ մինչեւ 30—35 ր.։ Եւ իրօք, սկզբում խաղող առնողները «բեհ» էին ցըրվում այգետէրերի մէջ հաշւելով խալվարը 24—25 ր., սակայն դա մի խաղ էր, որով մեր փողատէրերը կամենում էին իջեցնել խաղողի գինը եւ որը այս տարի պատճառեց Վաղարշապատի գաւառին աւելի քան երկու հարիւր հազար րուբլու վնաս։

Տեսնելով, որ անցեալ տարիներում երեւանցի օղեգործները, մեծ քանակութեամբ խաղող գնելով Վաղարշապատում, պատճառ են դառնում թէ խաղողի «մազանդան կտրելու» եւ թէ նրան օր-օրի վրա բարձրացնելու (Վաղարշապատի խաղողը գինի եւ օղի ու կօնեակ պատրաստելու կողմից աւելի արդիւնաւէտ եւ օգտակար է Երեւանի խաղողից), փորձեցին արգելել տալ երեւանցիներին Վաղարշապատում խաղող գնելը, բայց երբ այդ փորձը անաջող անցաւ, այն ժամանակ դիմեցին մի այլ միջոցի, որի պատճառով մինչեւ այսօր էլ այգիների մեծ մասը մնացել է առանց քաղելու, թէեւ սկսվել են արդէն աշնանային անձրեւները եւ օր-օրի վրա խաղողները փչանում են ու պակասում։

Սակայն ինչ անի այգետէրը, երբ խաղող գնողները հեռացել են ասպարէզից. իսկ նախօրօք 24—25 ր. խալվարին հաշւելով «բեհ» տուողները, քաղել են տուել խաղողը եւ, մինչեւ այսօր էլ խաղողը կիտած, չեն ուզում տանել իրանց գինետունը, որի պատճառով եւ խաղողի խալվարը այժմ իջել է 15—16 րուբլու։ Այս գնով այժմ իրանք այգետէրերն են աղաչում գնել։ Եթէ Վաղարշապատի խաղողները գնէին միմիայն վաղարշապատցի օղեգործները, այն ժամանակ այս տարվայ խաղը կրկնված կը լինէր եւ ամենայն տարի. սակայն, որպէս յիշեցինք վերեւում, խաղողի գինը որոշողը եւ նրա գինը բարձրացնողը մինչեւ այժմ եղել են միմիայն երեւանցիները, որոնց մէջ առաջնակարգ տեղ է բռնել միշտ նախկին Թայիրեանի գործարանը, բայց այս տարի այդ գործարանը եւս հետեւեց միւսներին եւ մինչեւ այսօր նրա կառավարիչը դեռ գաղտնիք է պահում Սամուէլեանցի այգուց գնած հարիւրաւոր խալվար խաղողի գինը։

Գոնէ այժմ թող հասկանան Վաղարշապատի այգետէրերը, որ գինեգործական ընկերութիւն հիմնելը միակ եւ ապահով միջոցն է թէ իրանց խաղողը աւելի արդիւնաւէտ ճանապարհով վաճառելու եւ թէ ազատվելու վաչխառու հարուստների ճանկերից. հակառակ դէպքում, որքան հեռու լինի հասարակութիւնը այդպիսի ընկերութիւններից, այնքան աւելի եւ աւելի կը հարստահարվի հարուստներից։ Մեր խօսքը առ այժմ միայն գինեգործական ընկերութեան մասին է, որի կազմակերպութեան համար մի

իսկ հեռաւոր արտերը, դէզերը, մացառները։ Շատ ուշ, լուսաբացին միայն, կարողացել էին հետքը գտնել. գազանը անյայտացել էր. նա լափել էր ամբողջ երեխան, թողնելով միայն փոքրիկ գանգը, արիւնոտ, զարհուրելի։ Այդ գանգը բերել էին. թշուառ մայրը՝ տեսնելուն պէս ուշաթափվել էր։

Եւ այսպէս՝ Եղսան բաջին ճիշդ էր ասում. մարդագէլը գիւղ էր մտել, ոչ մի պահապան չէր տեսել, ղարիբի հրացանը չէր կրակվել, շուն չէր հաչել եւ «մարդագէլը» տարել էր երեխան։ Սարսափը չափից անցաւ։

—Ջասմ, կրկնում էր Եղսան բաջին, ծնկները տրորելով, չասմ, որ ասեղ կը դառնայ՝ կը խափանվի. էն անտէր խըռխը պէտք է գտնել, խըռխը։—Այս անգամ բոլոր կանանց միակ հոգսը դարձաւ մի հնարով խըռխը գտնել. նրանք՝ էլ չէին հաւատում ո՛չ պահապանների հսկողութեանը, ո՛չ Ղարիբի հրացանի զօրութեանը, ո՛չ գիւղի շուրջը դրված թակարդներին։

Մեր կտրանը միայն Ծուռ-Փարու անունն էր լսվում կանանց բերանից։

—Ծուռ-Փարու ծամը կտրեմ, նրա աչքը թաղեմ, մռմռում էին բազմաթիւ զայրացած ձայներ, նա՛ է, նա՛ է...

—Գնանք, ասաց յանկարծ Եղսան բաջին, գնանք սեւաւորին տեսնենք։

—Գնանք, գնանք, կրկնեցին բազմաթիւ ձայներ։

Եւ կանանց մի ստուար խումբ կտրից շտապ շտապ ցած իջնելով՝ Եղսան բաջու հետ դիմեց դէպի Ծուռ-Փարու տունը։

IV

Ո՞վ էր Ծուռ-Փարին։

Ես դեռ մինչեւ այսօր առանց մի ծանր, աննախորժ զգացմունքի չեմ կարողանում յիշել այդ պառաւին, որ գիւղի բոլոր երեխաների սարսափն էր։ Զորացած, կմախք դարձած մի բարձրահասակ կին էր նա. վարի ծնօտը սաստիկ առաջ էր եկած, իսկ ծեր, կնճռոտ շրթունքները դժուարութեամբ էին կարողանում ծածկել նրա ցցված առաջնատամները։ Յօնքերի եւ քթի հանգոյցում նա մի խորութիւն ունէր, որ կարծես չարութեան բոյն լինէր, եւ զայրացած ժամանակ այդ փոսի շուրջը այնպիսի խոր ծալքեր, դաժան կնճիռներ էին կազմվում, որ նրա սովորական թշուառ, տանջված դէմքը ստանում էր մի դիւային արտայայտութիւն։

Եւ ճիշդ որ նա մի դիւային բան ունէր իր շարժումների, իր խօսակցութեան, նաեւ իր պարապմունքի մէջ. նա թիզ բաց անող, ջերմ կտրող, մաղ դնող, դեւ հալածող էր։ Չար, կուսարար կին էր ի բնէ, բայց իր կեանքի զարհուրելի դառնութիւնը,—մի անվերջ հոգեմաշ աղքատութիւն, որ նրան բաժին էր ընկել, նրան դարձրել էր էլ աւելի չար, էլ աւելի մարդատեաց։ Նա ատում էր ամբողջ գիւղը, եւ դրա փոխարէն գիւղն ատում էր նրան սրտի խոր մարդկանց բիրտ, անարուեստ, բացարձակ ատելութեամբ, որ երբեմն արտայայտվում էր շատ անսիրտ ձեւով։ Պառաւը ողորմութեամբ էր ապրում, եւ գիւղը ատելութեամբ էր շպրտում այդ պառաւին հացի մի պատառ։ Ամեն առաւօտ նրան կարելի էր տեսնել գիւղից մեկնող նախրի ետեւից հանդարտ քայլելիս. նա հաւաքում էր անասունների թողած աղբը, կոյտ էր կազմում, որ յետոյ չորացնի, ձմեռվայ թոնրի վառելիք պատրաստի։ Այդ ժամանակ նա խղճալի զզուելի էր, նոյն իսկ իր խեղճութեան մէջ. ձեռքերը մինչեւ արմունկները եւ ոտները մինչեւ սրունքները թաթախված գարշահոտ աղբի մէջ, յարատեւ զայրոյթն ու ատելութիւնը դէմքին, յօնքերի խորշը կնճիռներով եղերած, նա շտապ-շտապ հաւաքում էր աղբը կամ կանգ առնում, ով գիտէ ինչ պատճառով, հայհոյում, անիծում ամբողջ գիւղն ու աշխարհը։ Ինչի՞ցն էր ծագել գիւղի եւ այս թշուառի մէջ իշխող յարատեւ ատելութիւնը, ես այդ չը գիտէի. շատ ուշ, տարիներ յետոյ միայն ինձ հասկացրին, որ Ծուռ-Փարի անցեալը մաքուր չէ եղել, որ նրա ջահիլութիւնը մի յանցաւոր բիծ է թողել ժամանակին գիւղական առաքինի կեանքի վրա եւ որ ամեն բանում մոռացկոտ, ներողամիտ գիւղը այդ անարգանքը մոռանալ չէր կարողանում։

Տունը, ուր ապրում էր Ծուռ-Փարին, նոյնպէս ողբալի էր։ Ես դեռ յիշում եմ այն նեղ, ոլորապտոյտ, միշտ ցեխոտ փողոցը, որ տանում էր դէպի մի մոռացված, կորած անկիւն. դա մի փոքրիկ բազմանկիւնի հրապարակ էր, որ հարեւան տները իրանց արտաքին պատերով երեք կողմից շրջապատում եւ մի կողմից բաց էին թողնում ճանապարհի վրա։ Այս հրապարակի մակերեւոյթը աւելի ցածր էր, քան ճանապարհինը, այս պատճառով թէ ճանապարհի եւ թէ մանաւանդ հարեւան կտուրների անձրեւաջրերը թափվում էին այնտեղ, լճանում, ճահճանում, գարշահոտութիւն տարածելով չորս կողմում։ Այստեղ՝ գիւղի հէնց գարշահոտ անկիւնում էր Ծուռ-Փարու տունը, եթէ կարելի է տուն անուանել այդ տարօրինակ որջը։ Նրա ծռմռված պատերը, չարված ճահճային ցեխից, արեւի առաջ բորբոսնել էին։ Լուսամուտ չը կար. մի կողմում երեւում էր միայն փոքրիկ սեւացած դուռ, որից կարելի էր ներս մտնել երկու տակ ծալվելով. ոչ ոք չը գիտէր, թէ ինչ է կատարվում այդ տարօրինակ տան ներսում. միայն առաստաղի յերդիկից բարձրանում էր ծխի մի թանձր պտոյտ տարվայ բոլոր եղանակներին եւ այդ յարատեւ ծխի ու աղբի մէջ էր ապրում Ծուռ-Փարին իր ընտանիքով, ինչպէս էգ վագրը իր ձագերով։

Նրա ընտանիքն էլ բոլորովին նման չէր գիւղի մնացած ընտանիքներին։ Երբեմն նրա մօտ յայտնվում էին կանայք, աղջիկներ, որոնց համար ասում էին, թէ Ծուռ-Փարու աղջիկներն ու թոռներն են. տղամարդիկ էլ էին երեւում, որոնք իբր թէ նրա փեսաներն են։ Մի այլանդակ ու կեղտոտ ամբոխ, թափառաշրջիկ գնչուների մի կարաւան, մութ, կասկածելի մի գոյութիւն, որից ոչինչ հասկանալ չէր լինում. այս բազմութիւնը մերթ մեծանում, մերթ փոքրանում էր, երբեմն բոլորովին անյայտանում. Ծուռ-Փարին շատ անգամ ամբողջ օրեր մենակ էր լինում։ Այդ ընտանիքը հանելուկ էր մանաւանդ մեզ՝ երեխաներիս համար. ամենքս էլ, առանց խտրութեան, երբէք սիրտ չէինք անի, թէկուզ օր ցերեկով, Փարու փողոցով անցնել ու զգուանքով էինք նայում այդ որջին, ուր կարծես դեւեր էին բուն դրել։

Այսպէս էր Ծուռ-Փարին, իր ընտանիքը։ Ահա թէ ինչու, երբ լուր տարածվեց գիւղում, թէ մարդագէլը Ծուռ-Փարին է, կանանցից համարեա ոչ ոք չը կասկածեց եւ նախրչի Մկօի տնից, կտուրներից՝ զայրացած կանանց բազմութիւնը ուղղակի դիմեց դէպի այն փողոցը, ուր Ծուռ-Փարու տունն էր։ Աւելի համարձակները, Եղսան բաջուն գլուխ ունենալով, առաջ անցան, իսկ մնացածները նրանց հետեւեցին։ Նրանք քայլում էին լուռ, իսկ թէ ինչ պիտի անէին, այդ երեւի շատ շատերը չը գիտէին. միայն գնում էին եւ գիտէին, որ մի բան պէտք է անել։

Դեռ առաւօտեան աղջամուղջը չէր վերացել գիւղի վրայից։ Ամբողջ գիշերը աշխատած մոծակները, յոգնած, կշտացած, առաւօտեան զովին քաշվել, շարվել էին աթարի կոյտերի եւ ծառերի տերեւների վրա. նրանց անախորժ վզզոցը չէր լսվում։ Մօտակայ պարտէզներից լսվում էր զարթնող թռչունների վաղորդեան ճռուողիւնը. նրանց փոյթը չէր, թէ ինչքան դժբաղդ է այդ ժամին գիւղը, նրանք երգում էին ամեն օրվայ պէս։ Շուտով նրանց միացաւ եւ եկեղեցու բակի բարձր կաղամախի վրա բուն դըրած արագիլը իր երկար կտցի առաջին չխչխկոցով։ Մասիսի հսկայ, մոյգ-կապոյտ զանգուածը հազիւ ծրագրվում էր արեւելքի արդէն գունատված ֆոնի վրա։ Փողոցներում դաշտ գնացող անասուններ չը կային դեռ եւս, սայլի ճռինչ, հօտաղի երգ չէր լսվում, միայն գիւղացիները մէկ-մէկ երեւում էին այս ու այնտեղ, գունատ, անքուն դէմքով, ծածկվում էին բակերում, կրկին յայտնվում աննպատակ ու շուարած,—գիւղը դեռ խելքի չէր եկել գիշերվայ սարսափելի անցքից։

(Կը շարունակվի)

քանի երիտասարդ այգետէրեր աշխատում են ահա 2—3 տարի, բայց ոչ մի աջողութիւն չեն կարողանում ունենալ: Յոյս ունենք, որ այս տարվայ անաջողութիւնը խրատ կը լինի մեր այգետէրերին եւ գոնէ այսուհետեւ կը համոզվեն, որ գինեգործական ընկերութիւն հիմնելը միակ օգտակար միջոցն է թէ խաղողի արժէքը բարձրացնելու եւ թէ այգիներից աւելի արդիւնք ստանալու համար:

Արիստ

ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԱԽԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Բաշքեանդ գիւղ, հոկտեմբերի 4-ին

Բաշքեանդ գիւղը գտնվում է Շամշադինի լեռնոտ մասի հարաւ-արեւմտեան կողմը. երեք կողմից շրջապատված է Թուրք գիւղերով, իսկ չորրորդ կողմից սահման են կազմում Նովօ-Սարատօվկա եւ Նովօ-Իվանօվկա մալական գիւղերը: Գիւղի հողը բաւական բերրի է, բայց համեմատելով բնակիչների շատութեան հետ (մօտ 150 տուն)՝ չափազանց քիչ է: Գիւղացիները պարապում են հողագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ. այգիներ չը կան: Հողի $^{2}/_{3}$ մասը վարելահողեր են, իսկ $^{1}/_{3}$ մասը խոտհարքներ. արօտատեղիներ չունեն:

Տեղի ժողովուրդը շատ աշխատասէր է. չը բաւականանալով իրանց ունեցած հողաբաժիններով, գիւղացիները գնում են հարեւան հողաշատ մալականներից եւ Թուրքերից վարելահողեր, խոտհարքներ ու արօտատեղիներ եւ անագին փողեր են ծախսում: Կարելի է ասել, անասնապահութիւնն աւելի վնաս է պատճառում քան օգուտ, բայց նախնական սովորութիւն է, որը եւ որդւոց որդի չարունակվում է: Բնակիչների թիւը հետզհետէ շատանում է եւ հողի չափազանց սղութիւնը զգալի է լինում. գիւղացիներն ուզում են երկու մասի բաժանվել, մի մասը մնայ, իսկ միւս մասը մի այլ տեղ գաղթէ. բայց ո՞ւր, հարց է բացվում եւ պատասխան չը կայ. կրկին մնում են իրանց տեղը: Այդպիսով մի քանի տարի առաջ հարուստ Բաշքեանդ գիւղը այժմ դէպի իր անկումն է դիմում: Քանի-քանի հարուստ մարդիկ այժմ պարտքի մէջ են խրված: Հանգամանքներից օգտվելով՝ մեր պ.պ. վաշխառուներն էլ առատ հունձեր են անում:

Գիւղին հարեւան եւ սահման կազմող Ջուջանլուեցի, չնեղեցի եւ ղուշչեցի գող Թուրքերն էլ խօ գիւղացիներին հանգստութիւն չեն տալիս. պարտքից ազատ մնացած եզները, կովերը, գոմէշները եւ ձիերն էլ նրանք են տանում եւ կամ խղճալով հային՝ մէկին 10 րուբլի են առնում յետ դարձնում կամ ապրանքը կորչում է անհետք: Հաշւելով գիւղացիների տարեկան արդիւնքը թէ երկրագործութիւնից եւ թէ անասնապահութիւնից եւ դուրս հանելով այս տարվայ գողացվածը՝ գտնում ենք մի շատ քիչ մնացորդ, որով գիւղացին իր տունը պէտք է պահէ:

Բաշքեանդցի Ամրխան Արզումանեանից Ջուջանլուեցի Սուլէյման-աղա Էյիւբ-աղա օղլին գողացաւ երկու գոմէշ, ստացաւ 20 րուբլի եւ յետ դարձրեց. Սարգիս Գրիգորեանից նոյն Սուլէյման աղան գողացաւ մէկ գոմէշ, ստացաւ 5 ր., յետ դարձրեց: Նոյն Սարգիս Գրիգորեանից Ջուջանլուեցի Բէուգ-աղա Մամարջ-աղա օղլին գողացաւ մէկ ձի, ստացաւ 10 րուբլի ու յետ դարձրեց. Յարութիւն Յականեանից ղուշչեցի Մեհտի Սադիխ օղլին եւ Մաշադի-Ալասկարը գողացան 3 ձի, ստացան 30 րուբլի եւ յետ դարձրին: Առուստամ Յարութիւնեանից գողացվեց 4 գոմէշ եւ յետ ստացվեց 26 րուբլիով: Եւ այսպէս շատ դէպքեր:

Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ախալքալաք, հոկտեմբերի 15-ին

Հարկաւոր եմ համարում յայտնել, որ աւագակապետ Դալի-Իւսուֆի եւ իր խմբի մասին գրած իմ թղթակցութիւնը ամբողջովին վերցրած է մի պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն ընդարձակ հաղորդագրութիւնից, որ ներկայացրվել է բարձր իշխանութեանը եւ որի սեւը այստեղ պատահմամբ տուին ինձ կարդալու: Շատ մանրամասնութիւններ ես իրաւունք չը համարեցի մտցնելու թղթակցութեանս մէջ, իսկ շտաբս-կապիտան Շահնազարեանի եւ Կարսի նահանգի մի այլ, ռուս, պաշտօնեայի մասին չեմ ուզեցել գրել, որովհետեւ եթէ գրելու լինէի, այդ աղբիւրի հիման վրա, առիպված պիտի լինէի պ. Յ. Զաքարեանի Ալէքսանդրօպոլից գրած թղթակցութեան մէջ նկարագրածի հակառակը գրելու. այն ինչ՝ ես նպատակով չէի ցանկացել որ եւ է մէկի անունը կոտրել. ուզեցել էի միայն դէպքը նկարագրել եւ իշխան Պագավայի քաջագործութիւնը (ըստ իմ աղբիւրի) գովել: Իմ աղբիւրի համաձայն՝ պ. Շահնազարեան գործի ամենակրիտիկական րօպէին նոյն իսկ բացակայել է:

Հարկաւոր եմ համարում աւելացնել, որ ինձ անյայտ մի անձնաւորութիւն այստեղից նոյն դէպքի մասին նամակ էր գրել «Тифл. Листокъ» լրագրին, որ մօտաւորապէս համաձայն էր իմ գրածի հետ:

Թէեւ երեք գաւառների միացած ոստիկանական ոյժերը իրանց պարտականութիւնները կատարել են, որքան հնարաւոր է եղել, եւ եղածն արդէն եղել է, բայց եւ այնպէս շատ ցանկալի է, որ ճշմարտութիւնը երեւան գայ եւ ամեն մի ազնիւ, պ ա ր տ աճ ա ն ա չ եւ ա ն ձ ն ո ւ է ր պ ա շ տ օ ն ե ա յ վ ա ր ձ ա տ ր վ ի բարոյապէս եւ այլ կերպ: Մանաւանդ չէի ցանկայ, որ իմ գրածը որ եւ է թիւրիմացութեան պատճառ դառնայ:

Սալիւմեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մայրաքաղաքի եւ Թիֆլիսի տեղական լրագիրներից մի քանիսը հաղորդեցին, որ, իբր թէ, յայտնի ռուս վիպագիր Ա. Կ. Շելլեր մեռել է: Բարեբաղդաբար այդ լուրը սխալ դուրս եկաւ: Ա. Կ. Շելլեր, ինչպէս երեւում է նրա առողջութեան մասին ստացված վերջին տեղեկութիւններից, ոչ միայն չէ մեռել, այլ եւ առողջանալու վրա է:

—

Հոկտեմբերի 15-ին, ինչպէս հաղորդում է «Рус. Вѣд.» լրագիրը, Մօսկվայի հայոց եկեղեցում՝ տեղական հայ հասարակութեան եկեղեցական խորհրդի որոշմամբ՝ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ Գրիգոր Ջանշեանի յիշատակին: Պատարագի ժամանակ երգում էր Լազարեան ճեմարանի աշակերտական խումբը: Եկեղեցին լիքն էր ժողովրդով: Ներկայ էին բացի հայ հասարակութեան բազմաթիւ անդամներից, նաեւ համալսարանի պրօֆեսօրներ եւ պրիվատ-դոցենտներ, Լազարեան ճեմարանի ուսուցչական խումբը, երգուեալ հաւատարմատարներ եւ բազմաթիւ ուսանողներ:

—

Այս օրերս լոյս տեսաւ այն օտարազգի աշխատութիւնների ցուցակը, որոնց վերաբերութեամբ ռուսաց գրաքննութիւնը կայացրել է առանձին որոշումներ, այսինքն արգելել է կամ թոյլ է տուել յայտնի սահմանափակումներով:

—

Մօսկվայի եւ Բագուի մէջ երթեւեկող նոր գնացքը առաջին անգամ դուրս պէտք է գար Մօսկվայից հոկտեմբերի 15-ին: Գնացքը կազմված է առաջին եւ երկրորդ կարգի երկու-երկու վագոններից, ծանրոցքի մի վագոնից եւ ճաշարանի համար նշանակված մի այլ վագոնից: Վագոնները շինելու ժամանակ գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձրած է այն բանի վրա, որ ճանապարհորդները ունենան ամենատեսակ յարմարութիւններ: Վագօն-ճաշարանը բաղկացած է խոհանոցի, ճաշարանի, բուֆէտի եւ ընթերցարանի բաժանմունքներից: Ճաշարանի համար նշանակված են երկու բաժանմունքներ, որոնց մէջ կարող են ազատ տեղաւորվել 10-ական հոգի: Ընթերցարանում դրված են սեղաններ շախմատի, դամայի եւ այլ խաղերի համար: Խոհանոցն եւ բուֆէտը գտնվում են գնացքի վերջում եւ բոլորովին առանձնացրած են ճանապարհորդների համար նշանակված վագոններից: Վագոնները լուսաւոր են եւ պարունակում են իրանց մէջ առատ օդ: Գնացքը տաքացնվում է շոգիով: Սկզբում գնացքը կը լուսաւորվի մոմերով, իսկ յետոյ կը շինվի եւ էլէքտրական լուսաւորութիւն: Գնացքում կը ծառայեն յատուկ վարժված ծառաներ, որոնց կանչելու համար շինված են էլէքտրական զանգակներ: Գնացքի արագութիւնը չը պէտք է մի ժամում 58 վերստից պակաս լինի:

—

Պետերբուրգում մտադրութիւն կար հիմնել երդուեալ հաշւապահների ինստիտուտ: Մայրաքաղաքի լրագիրներն այժմ հաղորդում են այդ մասին, թէ ինստիտուտի սկզբնական նախագիծը, որ մշակել էր առեւտրական գիտութիւնների տարածման նպաստող ընկերութիւնը, ենթարկվել է հիմնական փոփոխութիւնների մի մասնաժողովում, որ գործում էր պ. Ցիտօվիչի նախագահութեամբ: Նախկին նախագծով երդուեալ հաշւապահների ինստիտուտը պէտք է լինէր կառավարչական հիմնարկութիւն, այն ինչ փոփոխութեան ենթարկված ծրագրով՝ նա պէտք է լինի մասնաւոր հաստատութիւն: Այս վերջին ձեւով նախագիծը ենթարկվեց քննութեան ֆինանսների մինիստրութեան մէջ կազմված մի առանձին յանձնաժողովում, Վ. Կօվալեվսկու նախագահութեամբ, եւ ներկայումս ուղարկված է արդարադատութեան, ժողովրդական լուսաւորութեան, ներքին գործերի եւ երկրագործութեան մինիստրութիւնների բարեհայեցողութեան:

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի մեզանում միմիայն փառելափայտի էժանութիւն է: Անցեալ տարիներում փայտը ծախվում էր սաժէնը 18—22 րուբլիով, իսկ այս տարի նոյն տեսակի փայտը ծախվում է 10—14 րուբլիով: Այդպիսի էժանութեան պատիւը պէտք է վերագրել պ. Խաչատուր Ղլտճեանին, որ այս տարի սկսեց այստեղ փառելափայտի առեւտուր եւ ծախում է հասարակութեան՝ իւրաքանչիւր սաժէնը 12—14 րուբլով:»

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի զինուորական ատեանի բաժինը հոկտեմբերի 15-ից այստեղ բացեց իր նիստերը: Զինուորագրութեան կանչված են 161 զինուոր. այդ թւից քառասուն ու երեք մարդ վիճակով զինուորներ պիտի ընկնեն, որոնցից տասներկուսը քրիստոնեաներ են, իսկ մնացածը հրէաներ: Նոր Խաչմազ եւ Քրվար գիւղերից երեքական հայեր են կանչված»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԶԱՆԴԱՐԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Նամակ Բարֆրուշից)

—

Մազանդարան նահանգը, ներկայ թագաւորող ղաջարեան հարստութեան նախնիքների հայրենիքը, ընկած է Կասպից ծովի հարաւ-արեւելեան ափերին: Կլիման խոնաւ է եւ մեղմ, ձմեռն անձրեւային, իսկ ամառը սարսափելի տաք: Երկրի բնական դիրքը տափարակ է, շրջապատված կուսական անտառներով, որոնց մէջ կայ շիմշատ կոչված ազնիւ տեսակի ծառը, որը մօտ 40 տարի է կառավարութիւնը կապալով տուել է յոյն Կուսիս եղբայրներին: Սրանք, այդ ծառերը կտրելով, փայտը փոխադրում են Մարսէլ: Երկրի հողը բաւական կաւոտ, պարարտ եւ բերրի է. գլխաւոր արդիւնաբերութիւնն է բամբակ եւ բրինձ, որոնք թէեւ մշակվում են անդրջրհեղեղեան գործիքով (?), բայց եւ այնպէս, շնորհիւ բարեբեր հողի, լաւ արդիւնք են տալիս:

Ահա քանի տարիներ է բամբակի առեւտուրը սկսել է աւելի զարգանալ եւ ապրանքը աւելի բարձր արժէքների է գնում: Դրա պատճառն հետեւեալն է: Դեռ 78 տարի առաջ այստեղ՝ կորիզը բամբակից հանելու համար՝ գործ էին ածում նահապետական հասարակ գործիքներ, որոնք՝ ջարդելով կորիզը՝ աւելի փչացնում էին բամբակը: Շատ պարզ է, որ այդպիսի ցած ապրանքը Ռուսաստան լաւ արժէքի չէր կարող գնալ, բայց ահա 6—7 տարի է՝ հայ վաճառականներից եղբ. Փանեան, Բաղդեանց, եղբ. Թումանեան եւ հրէայ Ադամ-Օսերը բերել են Ամերիկայի նոր սիստեմի չոգեմեքենաներ, հիմնել են գործարաններ եւ բամբակը մաքրում են այդ մեքենաներով: Այն բամբակը, որ մի տասը տարի առաջ խալվարն ($7^{1}/_{2}$ պուդ) ծախվում էր 12—14 թուման, այժմ ծախվում է 25—30 թուման: Եւ Ռուսաստանի վաճառանոցումն էլ Մազանդարանի բամբակը աւելի ուշադրութեան է արժանանում եւ աւելի բարձր արժէքներով ծախվում, քան թէ Ղազուինի, Սպահանի եւ Խորասանի բամբակները:

Տեղական պարսիկ ազգաբնակութիւնը, որ գլխաւորապէս պարապում է երկրագործութեամբ եւ մասամբ վաճառականութեամբ, շատ խեղճ եւ համեստաբարոյ ժողովուրդ է. տարիներ են անցնում, աւազակութեան կամ գողութեան ձայներ չեն լսվում: Տասնեակ տարիներ է՝ այստեղի հայ վաճառականները կարավաններով արծաթ են ուղարկում մայրաքաղաք եւ այնտեղից բեռներով դրան փող բերում, դեռ մինչեւ հիմա մի անախորժ դէպք չէ պատահել:

Խիստ ցաւալի վիճակի մէջ է Մազանդարանի գիւղական ժողովուրդը, որին անխնայ կերպով կեղեքում են կամ հէնց իրանք գիւղատէրերը կամ վաշխառու կապալառուները: Ենթարկելով խեղճ գիւղացուն աւելորդ հարկերի եւ տուգանքների, բարձում են նրա վզին մի քանի պարտամուրհակներ, կարճ ժամանակից յետոյ պահանջելով մուրհակների փողը՝ ստիպում են նրանց ծախել դեռ կանաչ բրինձը կամ բամբակը, ի հարկէ, կիսագնի, եւ այդ միջոցներով յափշտակում են եւ հանգիստ վայելում բազմաչարչար գիւղացու դառն քրտինքի վաստակը: Դեռ սա չարիքի փոքրագոյնն է... Իսկ մեր կառավարութիւնը ո՛չ տեսնել է ուզում գիւղացու տանջանքը եւ ո՛չ լսել նրա պաղատանքը: Եւ ինչու պիտի լսի, երբ գիւղերը մեծ մասամբ պատկանում են վարչական բարձր պաշտօնեաներին, հետեւապէս այդ ճնշողը կամ իրանք են, կամ իրանց գործակալները: Էլ ո՞ւմ դիմէ ճնշված, կեղեքված ժողովուրդը. յուսահատ իրական կեանքի անողոք ճակատագրից, նա նորից դիմում է իրան կեղեքողի գթութեան, որ, օգտվելով հանգամանքներից, սկսում է ազատ եւ համարձակ կերպով քերթել անպաշտպան գիւղացու արեւից այրված եւ խորշոմած կաշին: Ահա մեր երկրի աշխատասէր տարրի դրութիւնը...

Ինչպէս ամբողջ Պարսկաստանում, նոյնպէս այստեղ, հոգեւորականութիւնը, որին գլուխ են կանգնած Շէյխ-Քաբիր եւ Շարեաթ-Մադար կրօնապետները, ունի իր առանձին եւ բարձր իշխանութիւնը եւ մեծ հեղինակութիւն ու ազդեցութիւն թէ ժողովրդի եւ թէ տեղական կառավարութեան վրա. բոլոր դատերը, թէ հոգեւոր եւ թէ քաղաքացիական, հոգեւոր տէրերն են վճռում: Նոյն իսկ երկրիս բարձր իշխանութիւնը առանձին ակնածութեամբ է վերաբերվում դէպի յիշեալ կրօնապետները:

Քաղաքումս կան եւ 50—60 տուն հրէայ բնակիչներ. Իսրայէլի այս հալածված որդիները այստեղ էլ կրում են իրանց դառն ճակատագիրը: Պարսիկ մոլեռանդ ժողովուրդը թոյլ չէ տալիս բազարի մէջ նոյն իսկ հասարակ մանրավաճառի խանութներ ունենալ, որից ստիպված հրէաները կամ իրանց տներում օղեվաճառութիւն են անում, կամ շարշիութեամբ գիւղերը պտտում եւ մի կերպով հայթայթում իրանց օրական պարէնը: Իսկ քարգուզարը, որին յանձնված է այդ ճնշված ժողովրդի պաշտպանութիւնը, կարծես մի պատուհաս է չարաբախտ ժողովրդի համար: Լինելով ընչաքաղց մի պաշտօնեայ, փոխանակ պահպանելու՝ ուրիշներից աւելի ինքն է կեղեքում նրւթապէս այդ առանց այն էլ աղքատ եւ թշուառ մարդկանց: Այդ անարժան պաշտօնեայի պաշտօնանկ անելը սպասվում է ռուսաց Աստարաբադի հիւպատոսարանից, որովհետեւ ռուսահպատակները բաւական դժգոհ են եւ նրանց բողոքագրերը կուտված են հիւպատոսարանում:

Անցեալ տարվայ ամառը համարեա թէ եւ-րաշտ անցնելով, բրինձը, որ ազգաբնակութեան միակ կերակուրն է, շատ սակաւ եկաւ, արժէքները զգալի կերպով բարձրացան, խալվարը 20—25 ղրանից բարձրացաւ 80—100 ղրան, եւ կատարեալ սով կը լինէր, եթէ Ռուսաստանից ահագին քանակութեամբ ալիւր չը թափվէր եւ խեղճ ու աղքատ ժողովուրդը չազատէր սովամահ լինելուց: Այս տարվայ դեռ կանաչ արտերը առատ հունձն են խոստանում եւ գուցէ բրինձը նորից իջնի իր սովորական արժէքներին:

Ա. Թ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը տեղեկութիւն տուեց Բ. Դռանը, թէ նա մտադիր է չորս զինուորական նաւերից բաղկացած մի նաւատորմ ուղարկել դէպի Թիւրքական ջրերը: Իլդիզի պալատին այս տեղեկութիւնը մեծ անհանգստութիւն պատճառեց. այնտեղ յիշում են, որ Միացեալ-Նահանգները սպառնում էին նաւատորմ ուղարկել, եթէ բաւարարութիւն չը տրվի այն հայերի պահանջներին, որոնք վնասվել են հայկական կոտորածների ժամանակ եւ որոնք գտնվում են ամերիկական կառավարութեան հովանաւորութեան տակ:

—Ունգարական պատգամաւոր Զավօրսկի ունգարական պարլամենտում պահանջեց ջնջել աւստրո-ունգարական պետութեան դուալիստական կազմը եւ տալ չեխական ազգին պետական անկախութիւն: Այս պահանջը Զավօրսկի յայտնեց այն ժամանակ, երբ քննվում էր պետական ընդհանուր ծախսերը Աւստրիայի եւ Ունգարիայի մէջ բաժանելու հարցը: Ունգարիան եւ Բոհեմիան, ճառախօսի կարծիքով, միատեսակ դիրք են գրաւում Հաբսբուրգեան տան վերաբերմամբ եւ նրանց շահերը միանման են. միայն չեխական պետութեան քաղաքական անկախութեան վերականգնումը կարող է ազատել ունգարացիներին համագերմանականութեան հետզհետէ ուժեղացող ազդեցութիւնից: Զավօրսկու առաջարկութիւնը թէպէտ եւ համակրութեամբ ընդունվեց ունգարական անկախ կուսակցութեան մի մասից, բայց խիստ դիմադրութեան հանդիպեց մինիստր-նախագահ Սէլլի կողմից, որ թեթեւամիտ անուանեց Զավօրսկու առաջարկութիւնը:

—Գերմանական խոշոր կալուածատէրերի միութիւնը նոր կանցլերին ներկայացրեց մի հանրագիր, որ կազմված է յիշատակագրի ձեւով եւ որով պահանջվում է մաքսային արգելքի տարիֆներ սահմանել բոլոր պետութիւնների համար, առանց որ եւ է բացառութեան, չը տալով ոչ մի արտօնութիւն նրանցից որ եւ է մէկին: Կալուածատէրերը պահանջում են, որ կառավարութիւնը հրաժարվի նախկին կանցլեր Կապրիվիից ժառանգած մո-

լորութիւններից, սպառնալով հակառակ դէպքում անհաշտ պատերազմ յայտնել նոր կանցլերին։

—Մի շաբաթ առաջ Հաւասի հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդեց, որ Թիւրքիան զիջեց Գերմանիային մի փոքրիկ կղզի Կարմիր ծովում, Րօան կամ Ուրուան, որ գերմանական կառավարութիւնը կամենում է ածխային կայարան դարձնել։ Գերմանական լրագիրներն սկզբում հերքում էին այս փաստը։ Ապա «Francfurter Zeitung» հաղորդեց, թէ խօսքը Բարսան կղզու մասին է, որ գտնվում է Կարմիր ծովի հարաւային մասում, Մասսավայի հանդէպ, 59 կիլօմետր հեռու արաբական ափից։ Կղզու վրա կան նաւթի աղբիւրներ. նրա ազգաբնակութիւնը պարապում է բուստի եւ մարգարտի որսորդութեամբ։ Գերմանիան վերցրել է կղզին կապալով անորոշ ժամանակով «քանի որ գերմանական նաւերը կը գնան դէպի հեռաւոր Արեւելք», ինչպէս ասված է Թիւրքիայի եւ Գերմանիայի միջեւ այդ առիթով կապած պայմանագրի մէջ։

—Մօտ օրերումս պրուսական ներքին գործերի մինիստր Րէյնհաբէն ընդունեց մի պատգամաւորութիւն գերմանական գրականագէտների միութեան կողմից եւ խօսակցեց նրա հետ գրաքննական նոր օրէնքների մասին, որոնք մինչեւ այժմ սաստիկ վրդովում են գերմանական գրական շրջանները։ Մինիստրը յայտնեց, թէ նա սկզբունքով հակված է թատրոնական—գրաքննական վարչութեան ատենակալների կազմի մէջ մտցնել եւ գրականագէտ—էքսպէրտների, որոնց հետ նախապէս խորհրդակցէին ատենակալները՝ որ եւ է թատրոնական գրուածքի մասին վճիռ կայացնելուց առաջ։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

19 հոկտեմբերի

ՍՕՖԻԱ։ Բօլգարական իշխանին սպանելու փորձի լուրը ծագել է նրանից, որ իշխանական գնացքի անցնելու ժամանակ՝ րէլսերի վրա ընկած հրացանի մի գնդակ պայթել է։

ԲԱՐՑԵԼՕՆԱ։ Քաղաքից անյայտացել են շատ մարդիկ. ենթադրում են, թէ նրանք միացել են կարլիստների հրոսակներին։

ՏԵԱՆՁԻՆ։ Չինական հիւսիսային երկաթուղու գծի վրա գանվող արուարձաններում, ռուսների ղեկավարութեամբ, պատրաստվում են երկաթուղային իրեղէններ։ Տեանձինի եւ Տակուի մէջ տեղում երկաթուղու գիծը՝ 45 կիլօմետր երկարութեամբ՝ բոլորովին աւերված է։ Շանգհայ Գուան-Նիւչուանի գծով, ինչպէս հաղորդում են անգլիական ինժեներները, հնար եղաւ տեղափոխել սակաւաթիւ վագոններ։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Այսօր հրատարակված է այստեղ Ամերիկայի պատասխանը այն յայտագրերին, որոնց մէջ պարունակվում են հաղորդագրութիւններ անգլօ-գերմանական համաձայնութեան մասին Չինաստանի վերաբերմամբ։ Պատասխանն ասում է, թէ արտաքին գործերի մինիստր Գէյ դիմել է հոկտեմբերի 16-ին անգլիական դեսպանին եւ գերմանական լիազօրին պատասխան—յայտագրերով, որոնցով սկզբում տեղեկութիւն է տալիս հաղորդագրութեան ստացման մասին, ապա առաջ է բերում համաձայնութեան առաջին յօդուածի բովանդակութիւնը եւ ընդգծում է, որ Ամերիկան արդէն հասկացնել է տուել, որ նա միանում է յօդուածի մէջ յայտնված սկզբունքներին։ Անցեալ տարի ամերիկական կառավարութիւնը առաջարկեց չինական հարցով շահագրգռված պետութիւններին յայտնել իրանց հայեացքներն եւ նպատակները առեւտրի հաւասարիրաւութեան մասին Չինաստանում եւ ստացաւ բոլոր պետութիւններից իր հայեացքներին համապատասխան բաւարար բացատրութիւններ։ Յուլիսի 20-ին Միացեալ Նահանգների կառավարութիւնը կրկին բացատրեց իր քաղաքականութիւնը չինական պետութեան կազմի անձեռնմխելիութեան եւ առեւտրական հաւասարիրաւութեան մասին Չինաստանում։ Կառավարութիւնը ուրախութեամբ իմացաւ, որ միւս բոլոր պետութիւններն եւս նոյն հայեացքներին են հետեւում։ Այն ժամանակից բոլոր շահագրգռված պետութիւնների մէջ տիրում էր համերաշխութիւն իրագործելի նպատակների մասին եւ միայն տարաձայնութիւն կար այն մանրամասնութիւնների մասին, թէ ինչ ճանապարհներով պէտք է հասնել նպատակի։ Ապա Գէյ շարունակում է. «Այս պատճառով առանձին հաճութեամբ նախագահը յանձնարարեց ինձ տեղեկագրել ձեզ ամերիկական կառավարութեան լիակատար համաձայնութիւնը բրիտանական եւ գերմանական կառավարութիւնների հետ այն մասին, ինչ վերաբերում է երկու առաջին յօդուածներում բացատրված սկզբունքներին»։ Իսկ ինչ վերաբերում է երրորդ յօդուածին, Գէյ աւելացնում է, թէ որովհետեւ նա կազմում է փոխադարձ համաձայնութիւն դաշնագիրը կապող երկու պետութիւնների մէջ, ուստի Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը իրաւունք չէ համարում իրան կարծիք յայտնել նրա մասին։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Բօէրների զօրաբաժինը Ժենեվի մօտ շրջապատեց անգլիական առաջնապահը եւ գերի վերցրեց 90 մարդու։ Բօէրները յարձակվեցին Կապշտադտի պօստատար գնացքի վրա, կողոպտեցին նրան եւ այրեցին։ Ժենեվից եկած զրահապատ գնացքը հալածեց բօէրներին եւ նրանցից 12 հոգու գերի վերցրեց։ Անգլիացի գերիները ազատված են։

20 հոկտեմբեր

ԼՕՆԴՕՆ։ Րօբերտս հեռագրում է Իօհաննեսբուրգից. «Անգլիացիները հոկտեմբերի 8-ին գրաւեցին Բեթղեհեմը եւ ջարդեցին բօէրներին Բեթղեհեմից երեք մղոն հեռու գտնվող ամուր դիրքում։ Այնուհետեւ գրենադերների կէս բատալիօն, հովանաւորված թնդանօթների կրակով, յարձակում գործեց բօէրների երկրորդ զօրեղ դիրքի վրա։ Թշնամին տոկունութեամբ էր պաշտպանվում, բայց, թնդանօթներ չունենալով, շուտով յետ մղվեց։ Անգլիացիների կորուստն է 3 սպանված եւ 17 վիրաւոր։

ՊԵԿԻՆ։ Հաղորդակցութեան ճանապարհների հարցը, երեւի, այս ձմեռ դժուարութիւններ կը պատճառէ. վախենում են, թէ մի գուցէ երկաթուղիական գծի վերականգումը վերջացած չը լինի մինչեւ Պէյխօ գետի սառչելը, երբ մթերքների մատակարարումը ջրային ճանապարհով այլ եւս անկարելի կը դառնայ։ Շանխայգուանից մինչեւ Տանֆան, Տակուից 30 մղոն հեռաւորութեամբ, գիծը անվնաս է. Տանֆանի եւ Պէյտանի մէջ, 23 վերստ տարածութեամբ, երկաթուղին բոլորովին աւերված է, ռուսները աշխատում են վերականգնել գծի այդ մասը. անգլիացիները շինում են Պէկինի եւ Խուանցզունի մէջ եղած ճանապարհը, որ 18 մղոն է. եապօնացիները սկսեցին աշխատել Խուանցզունի մօտ եւ առաջ գնալով պէտք է պատահեն գերմանացիներին, որոնք աշխատում են սկսած Անցզունից։

ԲԵՐԼԻՆ։ Հակառակ մի քանի լրագիրների տարածած լուրերին, թէ ի լրացումն այն նօտաների փոխանակութեան, որ տեղի ունեցաւ անգլիական եւ գերմանական կառավարութիւնների մէջ հոկտեմբերի 3-ին, համաձայնութիւն է կայացել եւ մի քանի ուրիշ, գաղտնի պահվող, յօդուածների վերաբերմամբ,—«Norddeutsche Zeitung» հաղորդում է հետեւեալը. «Մեզ լիազօրութիւն է տուած յայտնելու, որ բացի հոկտեմբերի 7-ին Բեռլինում եւ Լօնդօնում միաժամանակ եւ բառ առ բառ հրատարակված նօտայից՝ չէ կայացել ոչ մի ուրիշ համաձայնութիւն։ Դրան հակասող լուրեր տարածող լրագիրներին մոլորեցրել էին իրանց թղթակիցները»։

ԼՕՆԴՕՆ։ Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ նոր կաբինէտը կազմված է եւ հետեւեալ կերպով,—Սօլսբիւրի մինիստր-նախագահ եւ կնիքապահող, Րիտչի՝ ներքին գործերի, Լանսդօուն՝ արտաքին գործերի, Բրօդրիկ՝ պատերազմական եւ Սելբօրն՝ ծովային մինիստր։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Կ. Մ. Զիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Ի. Ֆ. Պրօտասեվիչ—12—1 ժ. ականջի, քթի, կոկորդի եւ կրծքի հ.

Զ. Ի. Բաբաեասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Ֆ. Պրօտասեվիչ—5—6 ժ.

Ա. Ն. Ցպակօվսկի—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներ. և մորթու հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Ասվանիսակի—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Վիէննայում լոյս տեսաւ

„ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՆՑԵԱԼԸՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԷՆ“

I մաս

Կիլիկիայի քարտէզով, Զէյթունի յատակագծով, Զէյթունի տեսարանով եւ զէյթունցի կորիճի պատկերով։

Գինը 1 ր. 50 կ. կամ 3 ֆրանկ 75 ս.

(ճանապարհածախքով 1 ր. 75 կ. կամ 4 ֆր.)

Դիմել Ռուսաստանից՝ Тифлисъ. Центральная книжная торговля, իսկ արտասահմանից Mechitharisten—Buchdruckerei, Wien, VII/2, Mechitharistengasse 4.

(ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ)

(շ.) 19—30

Շուտով լոյս կը տեսնի

ՄԱԿԱՐ ԶՄՇԿԵԱՆԻ

1901 թ. «ՃՈՅԻ», «ՊԱՏԻ», «ՍԵՂԱՆԻ» եւ „АРМЯНСКІЙ КАЛЕНДАРЬ“ **ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ**

Ցանկացողները թող վաղօրօք յայտնեն, որպէս զի ժամանակին կարողանան ստանալ։

(ե. շ.) 9—15

Հարկաւոր է մի ուսուցիչ էնգէլիի հայոց երկսեռ դպրոցի համար։ Պայմանների մասին տեղեկանալ «Մշակի» խմբագրատանը։

5—5

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

ԳԻՆՆ Է 1 Ր.

Թիֆլիսում դիմել—կենտրօնական եւ Զաք. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներին, նոյնպէս եւ Աղէքսանդր Ստեփանեանցին (Զուբալօվի քարվանսարայում)։ (ե. հ. շ.) 10—10

Մի հայուհի, որ գիտէ ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ մուզիկա, ցանկանում է պարապել 7—8 տարեկան աղջկայ հետ կամ յանձն առնել կամպանիօնկայի պաշտօն. համաձայն է Թիֆլիսից դուրս գնալ. պայմանները՝ ամսական 30 րուբլի, ամեն բան պատրաստ։ Հասցէն՝ Վրայ ազնուականների քարվանսարա (Նախ. Արծրունի) Սամադօվայի գրասենեակ։ 2—3

Բ Ժ Ի Շ Կ

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ընդունում է առաւօտեան 11—12 ժ. եւ երեկոյեան 5—6 ժ.

Մասնագիտութիւն՝ ներքին եւ երեխայոց հիւանդութիւններ։

Шелковниковская (Большая Кривая), д. Шаумова, № 18. 12—20

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով պատիւ ունի յայտնելու ի տեղեկութիւն հասարակութեան, որ նա հոկտեմբերի 28-ին, ժամի 1-ին, աճուրդ է նշանակել՝ կապալով տալու Ալէքսանդրեան այգու մօտ գտնվող խանութները։

Պայմանագրերը կարելի է տեսնել վարչութեան չորրորդ բաժանմունքում, առաւօտեան 9 ժամից մինչեւ 3-ը։ 1—3

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Ամսիս 22-ին, կիրակի օր, առաւօտեան 11 ժամին, Թանդոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցում լինելու է ժողով, եկեղեցական կալուածքների վերաշինութիւնը կապալով տալու համար. ուստի սրանով պատիւ ունեմ հրաւիրել յիշեալ եկեղեցու արդոյ ծխականներին ներկայ լինել՝ ժողովին մասնակցելու։

Գործակալ բ. մասին Թիֆլիսի՝

Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան

վարչութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն պ.պ. բաժնետէրերի, որ կիրակի օրը, հոկտեմբերի 22-ին, առաւօտեան 10 ժամին, քաղաքային տան դահլիճում նշանակված է

Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ր Գ Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ

Զբաղման առարկան.—

Վարչութեան զեկուցումը՝ տէրութեան նոյեմբերի 15-ին նշանակված աճուրդներում մասնակցելու առիթով՝ նաւթահանքային նոր հողաբաժիններ ձեռք բերելու համար եւ նրանց մշակման հարցը։ 3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանօնաւոր եւ ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ։

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն եւ Պոլիս։ Մեկնում է Բաթումից չորեքշաբթի, 25 հոկտեմբերի (7 նոյեմբերի)—շոգենաւ՝ ՍԻՐԿԱՍԻ, կապիտան ԳԱՐՐԻԳ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են չափաւորական պակաս գներով։

Ամիսը մի անգամ կանօնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի եւ Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար։

Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարխկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի եւ Մայսուրաձէի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. եւ Ի. Մութաֆեաններին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկօվի, № 27։ ՆՕՎՕՐՈՍՍԻԵՍԿ—Վլադիկաւկազի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն (ե. հ. շ.) 8—20

Անդրկովկասեան Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը սկսելով իր գործունէութիւնը, սրանով յայտարարում է, որ առաջին վճարը ամեն մի մասի 5%, որ է տասն րուբլի, նշանակած է այս ամսի հոկտեմբերի 14 մինչեւ 18, իսկ երկրորդ վճարը 10%, որ անում է քսան րուբլի, նշանակած է նոյեմբերի 1-ից մինչեւ 5-ը։

Փողերի ընդունելութիւնը լինելու է վարչութեան գրասենեակում (Пушкинскій Пассажъ верхній этажъ (отъ 10-и часовъ до 2-хъ)։ 6—6

Ա. Փրիդօնեան եւ Ընկ. բանկային գրասենեակը

1900 թուի նոյեմբերի 1-ի տիրաժից պետական ազնուականութեան Հողային բանկի խաղարկութեան գրաւաթղթերը ապահովացնելու համար վերցնում է մինչեւ նոր փոփոխութիւն՝

1 ր. 60 կ. ամեն մէկ տոմսի համար

բացի 15 կ. մարկայից, որ վերցնվում է ամեն մէկ անդորրագրից։ Ապահովացումն հեռագրով կամ վերադիր վճարով գրասենեակը չէ ընդունում։ 3—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ. 20 Октября 1900 г.

Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванкская ул., № 27.